

A Tarnavidék (Heves-Borsodi-dombság) kisemlősfaunája egy bagolyköpet-mintában

CSEKÉSZ TAMÁS

ABSTRACT: [The micromammalian fauna of the Tarnavidék (NE Hungary) in one owl-pellet sample.] In a some decades old owl-pellet (from *Strix aluco*) sample 1706 specimens of prey items were determined in which 1462 remnants of 26 mammalian species were distinguished.

Bevezetés

Egyetlen bagolyköpet-gyűjtés eredményét ritkán szokták külön cikkben tárgyalni, vagy ha így tesznek, akkor általában egy faunisztikai ritkaság újabb előfordulásáról számolnak be rövid közlemény formájában. Azonban indokoltnak láttam egy külön cikkben bemutatni az Arló közeléből származó minta elemzését a következők miatt: Magyarországon 1994-ig összesen nem határoztak meg ennyi táplálékállatot macskabagoly (*Strix aluco*) – köpetből, összesen nem mutattak ki ennyi fajt köpetből (KALIVODA 1994), mint most egy anyagból. Ezenkívül a meghatározott rovar maradványok is érdekes adatokkal szolgáltak. A minta az országnak egy olyan területéről származik, ami eddig elkerülte a kisemlőskutatók figyelmét, és mivel korát tekintve több évtizedes lehet, a jövőbeli kutatások biztos alapjául szolgálhatnak adatai.

Anyag és módszer

A Heves-Borsodi-dombság a Mátra és a Bükk vonulatától északra elhelyezkedő, hazánk többi dombvidékétől számos tekintetben markánsan különböző, többszörös medencedombság. A terület egésze a környező, 600-800 m átlagmagasságú hegységekhez képest mindössze átlagosan 300-400 m magas, másrészt több, kisebb méretű és alacsonyabb medence tagolja, illetve határolja. A dombvidéket összefüggő erdőségek borítják. A meleg déli oldalakon és gerinceken cseres-tölgyesek, a hűvös oldalakon, völgyekben gyertyános tölgyesek, elegenden gyertyánosok és bükkösök találhatóak.

Arló településhez közeli Ivánka-pusztá erdészház (48°09'14.33"N; 20°12'47.67"E) padlásán 1998 és 2004 között három alkalommal történt macskabagoly-köpet gyűjtés, minden alkalommal többnyire ugyanazt a törmelékes, porral kevert anyagot szedtük össze. 1998. augusztus 31-én 978, 2000. augusztus 22-én 502, majd 2004. szeptember 4-én további 226 táplálékállatot tartalmazó minta lett összegyűjtve. Az anyagból szitával választottam külön a por, a köpet és a csontállományt. Az egészen friss köpetek aránya elenyésző volt a teljes minta mennyiségéhez képest. Tekintve, hogy gyakorlatilag egy azonos minta lett összegyűjtve különböző időpontokban, a gyűjtések eredményeit egy mintának kezeltem és értékelem ki.

A köpetanyag pontos kora ismeretlen, de minden bizonnyal több évtizede gyűlik. A ház jelenlegi lakói 30 éve költöztek a házba és beszámolójuk szerint azóta laktak baglyok is a padlásán. Műemlékleírások szerint az Ivánka-pusztá erdészház 1910-ben épült, a baglyok feltételezhetően azóta élhetnek a padlásán. A házat környékező erdőséget az 60-es évek erdőtelepítési szemlélete jellemzi. A telepített fenyők (luc, erdei és fekete fenyők) azonban, köszönhetően az országos átlagnál 1-2 fokkal alacsonyabb évi középhőmérsékletnek és bőségesebb csapadéknak, jelentős és egészséges állományt alkotnak.

Az emlős csontanyag azonosítása UJHELYI (1995), TOPÁL (1969) és CSEKÉSZ (2005) munkái alapján történt. A *Rattus* és *Neomys* genus tagjai nem lettek elkülönítve, mivel a fajszintű biztos elkülönítés még nem megoldott. A *Rattusok*

esetében ép agykoponya szükséges a határozáshoz és ez a képlet a bagolyköpetekben többnyire eltörik. Az előkerült *Mus* koponyák szintén csak genus-szintig lettek azonosítva. Az erdei egerek (*Sylvaemus* subgenus) egy szűk csoportját határoztam meg fajokra.

Eredmények és értékelés

Mint az már korábban említettem, 3 részletben összesen 1706 táplálékállat lett azonosítva, amelyből 1462 (85,7 %) az emlősmaradvány. A határozás során 26 emlőstaxont sikerült azonosítani. A denevérfajok között megtalálható a fokozottan védett óriás-koraidenevér (*Nyctalus lasiopterus*) is, amelynek ez az adat jelenti első bagolyköpetből származó előfordulását. A koponya az Magyar Természettudományi Múzeum Emlőstárába került.

1. táblázat: Az előkerült táplálékfajok példányszáma és relatív gyakorisága.

Taxon	Példány	Relatív gyakoriság (%)
<i>Talpa europaea</i>	22	1,29
<i>Sorex minutus</i>	4	0,23
<i>S. araneus</i>	24	1,41
<i>Crocidura suaveolens</i>	39	2,29
<i>C. leucodon</i>	23	1,35
<i>Neomys</i> sp.	36	2,11
<i>Myotis blythi</i>	1	0,06
<i>M. bechsteini</i>	1	0,06
<i>Myotis myotis</i>	2	0,12
<i>Pipisterellus pipistrellus</i>	1	0,06
<i>Nyctalus lasiopterus</i>	1	0,06
<i>Nyctalus noctula</i>	1	0,06
<i>Myoxus glis</i>	2	0,12
<i>Muscardinus avellanarius</i>	67	3,93
<i>Apodemus</i> sp.	879	51,52
<i>Micromys minutus</i>	26	1,52
<i>Mus</i> sp.	18	1,06
<i>Rattus</i> sp.	11	0,64
<i>Clethrionomys glareolus</i>	97	5,69
<i>Arvicola terrestris</i>	16	0,94
<i>Microtus subterraneus</i>	31	1,82
<i>M. arvalis</i>	157	9,20
<i>Sciurus vulgaris</i>	1	0,06
<i>Mustela nivalis</i>	1	0,06
<i>Lepus europaeus</i>	1	0,06
indet. <i>Coleoptera</i>	105	6,15
indet. <i>Anura</i>	95	5,57
indet. <i>Passeriformes</i>	44	2,58
Összesen	1706	100,00

A baglyok leggyakoribb zsákmánya az erdeiegek közül került ki, a többi faj, illetve taxon a 10 %-ot sem éri el. Az erdeiegek közül 32 példány lett faji szintig határozva és mind sárganyakú erdeiegeknek bizonyult (*Apodemus flavicollis*).

A fajok nagy száma mellett feltűnő bizonyos gyakori, un. várható fajok hiánya, vagy bizonyos fajok alacsony reprezentáltsága. Egyik ilyen faj a pírókegér (*Apodemus agrarius*), amely minden bizonnyal jelen van a bagoly vadászterületén, azonban kimutatható mértékben mégsem vadászik rá a bagoly. A Bükkből származó macskabagoly-köpetek elemzése is azonos eredményre vezetett, hiszen ott sem sikerült kimutatni a pírókegeret (a Szerző publikálatlan adata). E faj egyedeinek a valós gyakoriságnál jelentősen alacsonyabb előfordulása bagolyköpetekből valószínűleg annak köszönhető, hogy többnyire a legsűrűbb növényzetben tartózkodnak, ahol a baglyok számára elérhetetlenek. A pelefajok szintén kis számban kerültek elő, csupán 4% az arányuk, ami elmarad a Bükkben tapasztalt 7%-tól (CSERKÉSZ 2003). A legritkább pelefajt, az erdei pelét (*Dryomys nitedula*) nem is sikerült kimutatni, de a nagy pelének is mindösszesen kettő példánya került elő. E két faj a Bükkben közönségesnek tekinthető, itt minden bizonnyal ritkábbak. A macskabagoly csak ritkán fogyaszt cickányokat és most is csak alacsony egyedszámmal voltak képviselve az anyagban. A törpe cickánynak (*Sorex minutus*) csak 4 példánya került elő (amiben szerepet játszhatott az is, hogy a törpe cickány gyenge koponyaacsontjai könnyen széttöredeznek és elporladnak a padláson).

A minta nagy fajdiverzitása valószínűleg annak köszönhető, hogy több évtizedig halmozódott fel. Erre utal, hogy a rovarmaradványok nagy része orrszarvúbogártól (*Oryctes nasicornis*) és nagy szarvasbogártól (*Lucanus cervus*) származik (a rovarmaradványokat ebben a cikkben nem elemzem). E fajokkal ma már ritkán találkozunk a Tarnavidéken, mert az erdők szerkezete oly irányban változott, amely e bogaraknak nem kedvez. A környék erdei természetesebb képet mutathattak az elemzett minta feltételezett keletkezési idejében, a nagyszámú idős fán gyakrabban fordult elő az orrszarvúbogár, és gyakoribb lehetett az óriás-koraidenevér is.

A ház padlását 2005-ben felújították, ami a baglyok elköltözését eredményezte, azonban a hely újra alkalmas megtelepedésükre, így várható, hogy hamarosan friss minták gyűjtésére is lesz lehetőség.

Köszönetnyilvánítás: A mintagyűjtésében Estók Péter volt segítségemre.

Irodalomjegyzék

- CSERKÉSZ T. (2003): A macskabagoly (*Strix aluco*) időszakos pele-preferenciájának vizsgálata a Bükk-hegységben köpetelemzés alapján. – Fol. Hist. nat. Mus. Matr. 27: 365–370.
- CSERKÉSZ T. (2005): Bagolyköpetekből származó erdeiégér (*Sylvaemus* subgenus, Rodentia) koponyamaradványok összehasonlító kraniometriai vizsgálata: a fajok elkülönítése és a korcsoportok szerepe. – Állattani Közlemények 90(1):41.55.
- KALIVODA B. (1994): A magyar bagoly-táplálkozásvizsgáló irodalom bibliográfiája és emlőstani elemzése. – Diplomadolgozat, ELTE-TTK.
- TOPÁL GY. (1969): Denevérek – Chiroptera. (Bats-Chiroptera.) – Fauna Hungariae 22. 2., Akadémiai Kiadó, Budapest.
- UJHELYI P. (1991): A magyarországi vadonélő emlősállatok határozója. Budapest. pp. 185

CSERKÉSZ Tamás
Bükki Emlőstani Kutatócsoport Egyesület
3300 EGER
Maklári út 77/A
E-mail: cserkesz@yahoo.com

